

Umsögn um áform um frumvarp til laga um aldursmörk fyrir aðgang að samfélagsmiðlum

Mál nr. S-132/2026

Undirritaður leggur til að við fyrirhugaða lagasetningu verði einnig tekið til skoðunar að setja sjötíu ára hámarksaldur fyrir aðgang að samfélagsmiðlum. Verði talið réttlætanlegt að útiloka heilan aldurshóp frá samfélagsmiðlum á grundvelli almennrar áhættu, viðkvæmrar stöðu og þarfar fyrir vernd verður að telja eðlilegt að sömu sjónarmið verði heimfærð á aðra aldurshópa sem kunna að standa frammi fyrir sambærilegum áskorunum í stafrænu umhverfi.

Markmið slíkrar lagasetningar væri að **bregðast við vaxandi hættu sem eldri borgurum stafar af ótímabærri, óheftri og árátukenndri notkun samfélagsmiðla.**

Eldri borgarar geta staðið frammi fyrir margvíslegum áskorunum við notkun samfélagsmiðla. Takmörkuð stafræn færni getur gert sumum erfitt fyrir að átta sig á viðmóti, stillingum og nýjum eiginleikum, einkum þegar þjónustunni er breytt ört og án skýrra eða aðgengilegra leiðbeininga.

Einnig getur reynst erfitt að skilja hverjir sjá færslur, hvernig persónuupplýsingar eru notaðar og hvaða persónuverndar- og öryggisstillingar þarf að velja. Af þeim sökum geta notendur birt viðkvæmar eða persónulegar upplýsingar opinberlega án þess að gera sér fulla grein fyrir því eða veitt óprúttum aðilum aðgang að upplýsingum sem unnt er að misnota.

Eldri notendur samfélagsmiðla geta jafnframt verið berskjaldaðir fyrir svikapóstum, fólkskum notendareikningum, fjársvikum, villandi auglýsingum, falsfréttum og annarri upplýsingamengun sem er orðin algeng í dag. Á samfélagsmiðlum getur falskt efni birst með sama hætti og traustar upplýsingar. Dæmin sýna að efni sem er sérstaklega hannað til að vekja ótta, reiði eða tortryggni hefur bæði fengið mikla dreifingu á síðustu árum og haft áhrif á skoðanir og ákvarðanir notenda samfélagsmiðla.

Flókin hugtök, erlend orð, tákn, skammstafanir og óskráðar samskiptareglur samfélagsmiðla geta valdið ruglingi. Smátt letur, lítil tákn, lélegur litamunur, hraðar myndir og önnur atriði sem varða aðgengi geta einnig reynst fólki með skerta sjón, heyrn eða hreyfigetu erfið. Síðbreytileg viðmót geta aukið á þann vanda, þar sem færni sem notandi hefur tileinkað sér hættir skyndilega að nýtast þegar hnöppum, valmyndum eða stillingum er breytt.

Ótti við að gera mistök getur orðið til þess að sumir eldri borgarar noti samfélagsmiðla með mikilli óvissu eða forðist þá alfarið. Þeir kunna að óttast að birta eitthvað opinberlega, ýta á rangan hnapp, eyða gögnum, verða fyrir gagnrýni eða valda sér eða öðrum fjárhagslegu tjóni. Aðgengilegar leiðbeiningar, kennsla og persónulegur stuðningur eru ekki alltaf til staðar fyrir þetta fólk. Þannig eru leiðbeiningar þjónustuveitenda oft of almennar, tæknilegar eða á erlendu máli og stuðningur frá fjölskyldu og vinum ekki tryggður.

Félagslegur samanburður, neikvæð ummæli, áreitni, einmanaleiki og óhófleg eða árátukennd notkun samfélagsmiðla getur einnig haft áhrif á líðan eldri borgara. Samfélagsmiðlar geta vissulega dregið úr félagslegri einangrun og auðveldað samskipti við fjölskyldu og vini, en þeir geta einnig komið í stað persónulegra samskipta, ýtt undir neikvæða upplifun af eigin stöðu og leitt til þess að notendur verji meiri tíma á miðlunum en talist getur æskilegt.

Í gildandi lögum er ekki að finna skýrt almennt aldursviðmið sem takmarkar aðgang fólks yfir sjötugu að samfélagsmiðlum. **Talið er brýnt að bregðast við því með skýrum lagareglum um aldurstakmörk til að tryggja eldri borgurum þá vernd sem velferð þeirra krefst í hinu stafræna umhverfi.**

Í anda komandi laga er lagt til að einstaklingar missi aðgang að samfélagsmiðlum 1. janúar árið sem þeir verða sjötugir. Með þeirri framkvæmd yrðu allir sem fæddir eru sama ár látnir sæta sömu takmörkun frá sama tíma, óháð nákvæmum fæðingardeg. Slíkt viðmið hefði jafnframt þann kost að ekki þyrfti að leggja einstaklingsbundið mat á stafræna færni, menntun, starfsreynslu, heilsu, dómgreind eða getu hvers notanda til að taka upplýstar ákvarðanir. Aldurinn einn yrði látinn ráða því hvort viðkomandi teldist hæfur til að taka þátt í samskiptum á samfélagsmiðlum.

Við mótnun frumvarpsins yrði mikilvægt að hafa samráð við eldri borgara og samtök þeirra. Í slíku samráði kynni að koma fram skýr vilji til að efla vernd eldra fólks í stafrænu umhverfi. Slíkt samráð myndi þó ekki eitt og sér skera úr um hvort réttlætanlegt væri að banna öllum einstaklingum yfir sjötugu aðgang að samfélagsmiðlum. Vilji hluta aldurshóps til aukinnar verndar jafngildir ekki samþykki allra í hópnum fyrir því að vera sviptir sjálfræði, tjáningarfrelsi eða aðgangi að mikilvægum samskiptavettvangi. Við mótnun lausna þyrfti því að taka tillit til réttinda eldri borgara, meðalhöfs, sjálfræðis, fræðslu, miðlalæsis, aðgengis og ábyrgðar samfélagsmiðlafyrirtækja.

Hljómi eitthvað af þessu undarlega á sama tíma og almenn áhætta sem tengist notkun samfélagsmiðla sé talin nægileg ástæða til að banna einum aldurshópi að nota þá, þá þarf að skýra hvers vegna sömu rök eigi ekki við um aðra aldurshópa sem geta einnig orðið fyrir skaða. Sé bann við samfélagsmiðlanotkun fólks yfir sjötugu talið niðurlægjandi, forræðislegt, óframkvæmanlegt eða ósamrýmanlegt grundvallarréttindum verður að svara því hvers vegna sambærileg nálgun gagnvart yngri einstaklingum teljist á sama tíma réttlætanleg.

Aldur einn og sér gefur takmarkaða mynd af hæfni, reynslu, þroska, dómgreind eða getu einstaklings til að nota samfélagsmiðla á ábyrgan hátt. Innan hvers aldurshóps er augljóslega mikill munur á einstaklingum. Margir einstaklingar yfir sjötugu hafa mikla stafræna færni og áratuga reynslu af upplýsingatækni. Aðrir, sem eru mun yngri, geta átt verulega erfitt með að meta áreiðanleika upplýsinga, gæta að persónuvernd eða stjórna eigin notkun. Almenn útilokun heils aldurshóps er því gróft úrræði sem gerir engan greinarmun á einstaklingum eftir raunverulegri stöðu þeirra.

Einnig þarf að gera skýra grein fyrir því hvernig aldursbanni yrði framfylgt. Til að staðfesta að notandi sé hvorki yngri en fimmtán ára né eldri en sjötugur gæti reynst nauðsynlegt að

krefja alla notendur um persónuskilríki, andlitsmyndir, greiðsluupplýsingar eða önnur gögn sem staðfesta aldur. Löggjöf sem ætlað er að vernda tiltekna hópa gæti þannig leitt til aukinnar auðkenningar, skráningar og söfnunar persónuupplýsinga um alla notendur samfélagsmiðla, þar á meðal þá sem fyrirhugað bann á ekki að taka til.

Slík gagnasöfn geta orðið verðmæt skotmörk tölvuárása. Discord greindi til dæmis frá öryggisatviki hjá utanaðkomandi þjónustuaðila þar sem um 70.000 notendur gætu hafa fengið myndir af opinberum skilríkjum afhjúpaðar. Skilríkin höfðu verið notuð við meðferð aldurstengdra upplýsinga. Atvikið sýnir að krafa um aldursstaðfestingu getur sjálf skapað nýja og alvarlega persónuverndar- og öryggisáhættu, jafnvel þótt upphaflegt markmið söfnunarinnar sé að auka öryggi notenda eða hlíta lögum viðkomandi lands.

Það nægir ekki að kveða á um að upplýsingar skuli aðeins nýttar til aldursstaðfestingar. Eftir að upplýsingum hefur verið safnað þarf að vinna með þær, senda þær milli kerfa eða varðveita þær í lengri eða skemmri tíma, nema notuð sé lausn sem sannar aldur án þess að varðveita persónugreinanleg gögn. Hver viðbótaraðili sem fær aðgang að upplýsingunum eykur mögulegt árársýfirborð. Einnig þarf að gera ráð fyrir mannlegum mistökum, rangri flokkun, gölluðum reiknilíkönunum og því að einstaklingum verði ranglega synjað um aðgang. Allt þetta er á mjög gráu svæði þegar kemur að persónuverndarlögum.

Reynsla erlendis sýnir jafnframt að svona takmarkanir eru auðveldar í sniðgöngu. Notendur geta skráð rangan fæðingardag, notað reikning annars einstaklings, fengið aðgang að reikningi sem þegar hefur verið aldursstaðfestur, notað fölsuð eða breytt skilríki eða nýtt VPN-þjónustu til að láta líta út fyrir að þeir tengist þjónustunni frá öðru ríki.

Eftir að kröfur um aldursstaðfestingu tóku gildi fyrir tiltekna netþjónustu í Bretlandi, þann 25. júlí 2025, þrefaldaðist notkun VPN-forrita. Þótt bresku reglurnar hafi einkum varðað aðgang að efni ætluðu fullorðnum, sýnir reynslan að notendur geta komist framhjá lagalegum ráðstöfunum, eins og aldursprófun, með því að látið það líta út eins og þeir séu í öðru landi.

Ástralska netöryggiseftirlitið (eSafety Commissioner) hefur jafnframt þurft að vara sérstaklega við því að aðilar kunni að bjóða ungmönnum fölsuð skilríki eða aðgang að reikningum sem þegar hafa verið aldursstaðfestir. Eftirlitið bendir á að slík tilboð geti sjálf verið svik sem miða að því að svíkja peninga af fólki eða stela aðgangs- eða persónuupplýsingum af viðkomandi. Reglum sem ætlað er að vernda börn geta því skapað nýjan markað fyrir falsaðar aldursstaðfestingar, stolna reikninga og annars konar misnotkun.

Viðbrögð við sniðgöngu gætu kallað á enn víðtækari auðkenningu, eftirlit með staðsetningu, greiningu á notendahegðun, tækjaskráningu eða takmarkanir á notkun VPN-þjónustu. VPN þjónustur eru nefnilega líka notaðar í lögmætum tilgangi, meðal annars til að verja friðhelgi einkalífs, tryggja öryggi á almennum þráðlausum netum og vernda samskipti einstaklinga sem búa við eftirlit eða kúgun. Hætta er við því að aldursbann leiði annars vegar til aukinnar söfnunar viðkvæmra persónuupplýsinga um alla notendur og hins vegar til þess að þeir sem banninu er beint gegn komist engu að síður framhjá því.

Áður en almennt aldursbann er lögfest þarf því að liggja fyrir sjálfstætt og gagnsætt mat á því hversu árangursríkar fyrirhugaðar aldursgreiningaraðferðir eru í raun. Skýra þarf hvaða upplýsingum verður safnað, hverjir fá aðgang að þeim, hvort þær fara úr landi, hversu lengi þær verða varðveittar, hvernig þeim verður eytt og hvaða úrræði einstaklingar hafa verði þeim ranglega synjað um aðgang. Einnig þarf að meta hvort raunhæft sé að framfylgja reglunum án þess að taka upp almennt auðkenningar- og eftirlitskerfi fyrir alla notendur samfélagsmiðla.

Áskoranir eldri borgara við notkun samfélagsmiðla eru raunverulegar, rétt eins og þær hættur sem börn og ungmenni geta staðið frammi fyrir. Þær leiða þó ekki sjálfkrafa til þeirrar niðurstöðu að rétt sé að banna viðkomandi hópum aðgang. Frekar mætti efla stafræna færni og læsi þessara miðla, bjóða upp á aðgengilega kennslu, auka persónulegan stuðning og gera leiðbeiningar skýrari.

Gera mætti samfélagsmiðlafyrirtækjum skylt að einfalda persónuverndarstillingar, nota öruggar sjálfgefnar stillingar, vara betur við svikum og auðvelda notendum að tilkynna falska reikninga, villandi upplýsingar og fjársvik. Þá mætti takmarka ávanabindandi hönnun og aðra eiginleika sem ætlað er að lengja notkunartíma á þessum miðlum. Slíkar reglur myndu vernda alla notendur án þess að útiloka tiltekna aldurshópa frá þátttöku í stafrænu samfélagi.

Tillaga um sjötíu ára hámarksaldur er sett fram til að draga fram veikleika þeirrar röksemdafærslu að almenn áhætta sem tengist tilteknum aldurshópi réttlæti bann við samfélagsmiðlanotkun allra einstaklinga innan hans. Tillagan er hliðstæða við fyrirhugað aldursbann og er ætlað að sýna að vernd einstaklinga má ekki byggjast á því einu að svipta þá réttindum vegna aldurs.

Sé slík nálgun talin óásættanleg gagnvart eldri borgurum þarf að rökstyðja með skýrum hætti hvers vegna hún telst nauðsynleg, árangursrík og meðalhófskennd gagnvart öðrum aldurshópi. Ekki getur talið réttlætanlegt að koma á viðtækri söfnun persónuupplýsinga og aldursgreiningu allra notenda nema sýnt hafi verið fram á að kerfið sé öruggt, raunhæft og árangursríkt og að ekki sé auðvelt að komast framhjá því með röngum upplýsingum, reikningi annars einstaklings eða VPN-þjónustu.

Áhersla stjórnvalda ætti fremur að vera lögð á ábyrgð samfélagsmiðlafyrirtækja, öruggeri hönnun, persónuvernd, fræðslu, aðgengi og stuðning við notendur. Það er eðlilegt að stjórnvöld leitist við að vernda einstaklinga gegn skaðlegum áhrifum yfir höfuð. Verndin má þó ekki felast í því að útiloka heila hópa frá mikilvægum vettvangi samskipta, tjáningar, upplýsingaöflunar og samfélagsþátttöku án þess að sýnt hafi verið fram á að markvissari og vægari úrræði dugi ekki til

Tómas Kristjánsson